

Návratové granty

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Návratové granty ve strategických dokumentech	2
3. Podoby návratových grantů.....	3
3.1 Kritéria účasti.....	3
3.2 Hodnocení a výběr projektů.....	3
3.3 Finance a další.....	4
5. Příklady praxe.....	4
6. Doporučení	6
7. Závěr	7

1. Úvod

Kariérní přestávka v důsledku péče o dítě (nebo jiného člena rodiny/domácnosti) vytváří v současném vědeckém prostředí zásadní překážku pro kariérní rozvoj či pro pokračování kariéry, a to zejména pro ženy, na které padá v naší společnosti většina povinností spojených s výkonem i managementem péče o rodinné příslušníky/dítě v soukromé sféře¹. V souvislosti s významem účelového financování, relativně nízkou dostupností služeb péče zejména v místech, kde se koncentrují výzkumné a vysokoškolské instituce, a ve srovnání se zahraničím dlouhou rodičovskou znamená kariérní přestávka často sníženou možnost zapojit se po návratu do výzkumné činnosti týmu či dokonce riziko úplného ukončení vědecké/výzkumné dráhy.

Přestávka zpravidla vede např. ke snížení či pozastavení publikační činnosti, nemožnosti zapojit se do mobility či omezení možnosti získat další financování na výzkumnou práci. Odchody lidí, především vědkyň, z vědy a výzkumu z důvodu nemožnosti návratu či nedostatku příležitostí po kariérní přestávce, znamenají především plýtvání potenciálem, kterému je ovšem možné zamezit. Jedním z nástrojů, který je k dispozici na podporu návratu po kariérní přestávce, jsou návratové granty.

V zahraničí se situaci vědkyň a vědců – rodičů věnuje pozornost už dlouho. Cílem tamních opatření je zajistit, aby přerušení kariéry nemělo za následek ukončení nebo významné zpomalení dalšího profesního uplatnění již kvalifikovaných vědkyň a vědců. Mimo možnosti přerušit řešení grantů v grantových schématech z důvodu rodičovství (resp. mateřské a rodičovské dovolené) nebo

¹ Kuchařová, V., et al. Zpráva o rodině 2020. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>

dočasného předání řešitelství,² které je již relativně běžné také u nás, byly v minulosti například zaváděny programy podporující finančně péči o děti a domácnost výzkumnic,³ zaměstnávání osob, které převezmou část úkolů spojených s výzkumným projektem⁴, nebo poskytováním dotací institucím, které zaměstnají vědkyně, jejichž výzkumná dráha byla odsunuta či přerušena vlivem rodinných povinností (péči o děti).⁵ Jsou běžné také **speciální programy podporující reintegraci vědkyň a vědců po delší pracovní odmlce způsobené absolvováním rodičovské dovolené či jinými vážnými okolnostmi bránícími v rozvoji pracovní kariéry, nebo opatření, která situaci návratu ošetřují v rámci běžných grantových/stipendijních schématech**. Tyto programy provozují jak poskytovatelé tak samy vysokoškolské a výzkumné instituce. Návratové granty umožňují získat čas a prostor na nastudování nových informací a poznatků z doby kariérní přestávky, podporují znovuuštění vědeckých kontaktů prostřednictvím účasti na konferencích a znovuzapojení se do vědeckých sítí. Také v ČR už máme několik příkladů úspěšného zavedení takových programů.

2. Návratové granty ve strategických a dalších dokumentech

Česká republika se v Národní politice výzkumu, vývoje a inovací 2021+ a také ve Strategii rovnosti žen a mužů na roky 2021 až 2030 návratovým grantům věnuje; oba dokumenty **stanovují za úkol návratové granty zavést** (NPVaVal 2021+ v opatření 12,⁶ Strategie rovnosti žen a mužů na roky 2021-2030 v kapitola 5. Poznání v opatření 1.4.4⁷). V návaznosti na to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) plánuje v roce 2023 výzvu na zavádění návratových grantů v rámci OP JAK.⁸ Ačkoli se jedná o posun pozitivním směrem, financování z OP nepředstavuje dlouhodobě udržitelné řešení. MŠMT nebude samo návratové granty administrovat jako poskytovatel, ale bude očekávat, že si instituce VaVal o finance na tyto granty zažádají. Tím se odpovědnost převádí na jednotlivé instituce a jejich zaměstnankyně a zaměstnanci budou závislí na tom, zda se tam najde kapacita a vůle o podporu žádat a zda bude daná instituce úspěšná.

Je pravděpodobné, že bude v rámci plnění úkolů v plánech genderové rovnosti na straně institucí o finance z OP JAK zájem. V ČR jsou dosud návratové granty k dispozici pouze na několika institucích (viz níže) a jsou dosud dostupné zlomku vědkyň a vědců. Z hlediska udržitelnosti je do budoucna vhodné zvažovat nástroje, které budou buďto motivovat instituce, aby i po skončení financování z OP JAK programy návratových grantů ponechaly, nebo na financování z OP JAK navázat například plošným

² Viz ERC, MSCA, EMBO či HSP (viz publikace Grants, Research and Parenthood: <http://genderaveda.cz/vyzkum-granty-rodicovstvi/>), u nás také GA ČR.

³ Viz např. Christiane Nusslein-Volhard-Stiftung (GER) <http://www.cnv-stiftung.de/index.php?id=2>, MPG (GER): https://www.mpg.de/11406090/Kleinstkinderbetreuung---Flyer_en.pdf, <http://www.gendermed.at/index.php/kinderbetreuung-a-vereinbarkeit/aktion-wiedereinstieg.html>, SNF (CH): <https://www.snf.ch/en/ovil4ntsX4h2jEiU/funding/supplementary-measures/flexibility-grant>.

⁴ Např. Deutsche Forschungsgemeinschaft (GER). *Compensation for Absence or Part-Time Work of Project Staff*. Dostupné z: https://www.dfg.de/en/research_funding/principles_dfg_funding/equal_opportunities/measures/compensation_maternity_leave/index.html

⁵ Viz SNF (CH): <https://www.snf.ch/en/lmtHcFYxD213PsnU/news/news-160502-call-for-proposals-marie-heim-voegtlin-grants>

⁶ <https://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=913172&ad=1&attid=913186>.

⁷ https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf.

⁸ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Operační program Jan Amos Komenský. Dostupné z: (2021–2027) <https://opvvv.msmt.cz/download/file5938.pdf>

celorepublikovým grantovým schématem administrovaným například Grantovou agenturou ČR (popř. Technologickou agenturou ČR).

3. Podoby návratových grantů

Návratové granty a další programy pro podporu osob navracejících se po kariérní přestávce existují v různých modifikacích. Podoba programů závisí především na instituci, která je nabízí, rozdíly najdeme v délce, rozsahu finanční podpory, v různých úrovních flexibility a také v kritériích, které musí žadatelé/žadatelky splnit, aby se mohli/y soutěže účastnit, či je jim v procesu hodnocení přikládána zásadní váha.

3.1 Kritéria účasti

Hodnocení žádostí o návratové granty je důležitou součástí procesu rozhodování o udělení grantu. Instituce mohou cítit nejistotu z toho, jak spravedlivě a efektivně hodnotit kandidáty/ky, když v jejich životopisu mohou být z důvodu kariérní přestávky mezery či nedostatky.⁹ Níže uvádíme zahraniční, ale i české příklady dobré praxe¹⁰, v rámci které návratové granty fungují již řadu let.

Příklady kritérií, která musí splňovat žadatel/ka o návratový grant:

- Doba, po kterou žadatel/ka působil/a ve výzkumu před kariérní přestávkou
- Délka kariérní přestávky (minimální doba přestávky v různých grantech je nejčastěji 1-2 roky, maximální doba přestávky může být až 5 let).
- Výsledky v oboru dosažené před kariérní přestávkou (např. publikování v impaktovaném časopisu, získání patentu, dopady při tvorbě politik).
- Kvalifikace (např. PhD či ekvivalentní doba praxe ve vědě a výzkumu)
- Afilie (tuto podmínku si kladou vysoké školy)

3.2 Hodnocení a výběr projektů

Příklady hodnotících kritérií, podle kterých jednotlivé instituce rozhodují o přidělení grantu:

- Originalita a potenciál vědeckého přínosu projektu, jeho inovativnost a přínos danému vědeckému oboru
- Přínos a přidaná hodnota univerzitě/instituci a jejímu zaměření
- Výzkumné výsledky žadatele/žadatelky před kariérní přestávkou a znalost svého oboru

⁹ Diskuze se zástupci/kyněmi GA ČR dne 24.2.2022.

¹⁰ V části *Kritéria pro podání žádosti a Hodnocení a výběr projektů* jsou odkazovány tyto instituce/vysoké školy/grantové programy: Daphne Jackson Trust. <https://daphnejackson.org/about-fellowships/are-you-eligible-to-apply-for-a-fellowship/>. Mendelova univerzita v Brně. *SMĚRNICE REKTORA 2/2020 Grantová agentura Gregora Johanna Mendela Mendelovy univerzity v Brně*. https://optc.mendelu.cz/wcd/w-rek-ovav/gagim/gagim/sr_2-20_gagim_8410_2020-953_public-doplneni.pdf. Welcome Trust. *Research career re-entry fellowships*. <https://wellcome.org/grant-funding/schemes/research-career-re-entry-fellowships>. Masarykova univerzita v Brně. *Podpora začlenění vědeckých pracovníků po přerušení kariéry do výzkumných týmů MU*. <https://gamu.muni.cz/pro-vedce/career-restart>. European Commission. Horizon 2020. *H2020 Programme*. https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/other/guides_for_applicants/h2020-guide-appl-msca-if_en.pdf#%5B%7B%22num%22%3A20%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C68%2C794%2C0%5D. Dorothy Hodgkin Fellowship. *Dorothy Hodgkin Fellowships 2022*. https://royalsociety.org/-/media/grants/dorothy-hodgkin/Dorothy_Hodgkin_Fellowship_Scheme_Notes.pdf. Marie Jahoda Grant. https://personaladministration.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/d_personalwesen/Gleichstellung/Dokumente/CALL_MarieJahoda_EN.pdf.

- Hodnocení výstupů výzkumu směřujících k aplikovatelným výsledkům
- Vliv na budoucí rozvoj kariéry žadatele/ky, potenciál žadatele/ky

3.3 Finance a další

Návratové programy nabízejí granty v rozsahu nejčastěji 6 měsíců – 3 roky a často je možné délku grantu modifikovat v závislosti na rodinné situaci a velikosti úvazku. Granty standardně nabízí fixní částku, kterou jsou projekty financovány, většinou za rok nebo za měsíc. Některé granty pak pokrývají plat (či část platu) vědce/vědkyně na domovské instituci. Součástí financování některých grantů jsou vedle uznatelných nákladů také finance na vědeckou podporu či další/ho výzkumníci/výzkumníka tak, aby žadatel/ka o grant měli možnost práce na částečný úvazek. Podrobnosti k částkám jsou k dispozici u konkrétních příkladů z praxe níže.

4. Začlenění pobídek podporujících návrat do běžících grantových soutěží

Podpora pro vědce/vědkyně, kteří se vrací po kariérní přestávce, má nejčastější podobu návratového grantu, o který řešitel/ka žádají pomocí vlastního projektu. Návratový grant v tomto případě financuje právě tento projekt. Další možností začlenění navracejících se je financování vědeckých týmů, které přijmou vědce/vědkyni po kariérní přestávce na klíčovou pozici do již rozjetého výzkumného projektu. Tomuto projektu je poté zvýšeno financování tak, aby měl projekt prostředky pro nově příchozí/ho. Tím odpadá nutnost náročné přípravy vlastního projektu, která může být pro pečující jedince komplikovaná. Tato forma podpory návratů byla v minulosti implementována např. na Masarykově univerzitě v Brně.¹¹

5. Příklady praxe

- Různé programy návratových stipendií a grantů se ve Spolkové republice Německo¹² realizují již více než 20 let¹³ na mnoha úrovních, a nejen ve výzkumu. Jejich existenci již několik let podporují zemská ministerstva pro rodinu a práci.¹⁴

- **Například Technická univerzita Kaiserslautern** nabízí grant pro výjimečné vědce/vědkyně s dokončeným vysokoškolským vzděláním či doktorátem a s přerušenu akademickou prací z důvodu péče o dítě ne delší než 5 let. Stipendium se poskytuje na 1 rok při rozsahu 100 % FTE či na 2 roky v rozsahu 50 % FTE. Stipendisté/ky musí každý půlrok podávat právu ministerstvu o průběhu projektu. Stipendium je ve výši 1000 – 1300 EUR/měsíc dle kvalifikace, vedle stipendia grant nabízí také příspěvky na dítě/děti.¹⁵
- **Ministerstvo vědy, dalšího vzdělávání a kultury Porýního Falcka** nabízí Re – entry grant pro reintegraci a další zvyšování kvalifikace vědkyň a jsou dostupné pro

¹¹ Univerzita podpoří návrat vědkyň z rodičovské dovolené do výzkumu. <https://www.em.muni.cz/udalosti/10902-univerzita-podpori-navrat-vedkyn-z-rodicovske-dovoleny-do-vyzkumu>

¹² Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. *Wiedereinstiegsstipendien: Zurück in die Wissenschaft*. Dostupné z: <https://www.perspektiven-schaffen.de/ps-de/perspektiven/wiedereinstiegsstipendien-zurueck-in-die-wissenschaft-188620>

¹³ Kommission Hochschulsonderprogramm. *Nachwuchswissenschaftlerinnen auf Erfolgskurs*. Dostupné z: <https://bukof.de/wp-content/uploads/1998-Zwischenbilanz-Hochschulsonderprogramm-III.pdf>

¹⁴ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. *Perspektive Wiedereinstieg 10 Jahre Empowerment*. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/137072/efa4fef9c25b70e4e5a0f3b1720ca712/perspektive-wiedereinstieg-10-jahr-empowerment-data.pdf>

¹⁵ Technische Universität Kaiserslautern. *Wiedereinstiegsstipendien für Wissenschaftlerinnen in der Forschung*. Dostupné z: <https://www.uni-kl.de/gleichstellung-vielfalt-familie/angebote-fuer/mitarbeitende/wiedereinstiegsstipendien/>

postdoktorandky, které chtějí pokračovat nebo dokončit výzkumný projekt, který již započaly. Délka kariérní přestávky z důvodu péče (nebo odborné práce mimo univerzitní prostředí) může být maximálně 5 let. Stipendium se poskytuje na 1 rok při rozsahu 100 % FTE či na 2 roky v rozsahu 50 % FTE. Průběh projektu musí být vykazován. Stipendium je ve výši 1000 – 1300 EUR/měsíc dle kvalifikace a stipendia grant nabízí také příspěvky na dítě/děti.¹⁶

- **Marie Jahoda Grant** je¹⁷ grant Vídeňské univerzity, který podporuje od roku 2010 návrat postdoktorandek s afiliací na této univerzitě, které redukovaly, resp. přerušily své výzkumné aktivity v posledních 5 letech z důvodu péče. Grant je vyplácen po dobu 6 měsíců až 18 měsíců s možností flexibilní pracovní doby a jeho výše je 30,000 EUR (měsíční částka tedy závisí na době vyplácení grantu). Součástí tohoto grantu je také volitelná podpora v oblasti kariérního a osobnostního rozvoje (koučink, tréninky).¹⁸
- **Daphne Jackson Trust** pomáhá s návratem k profesi od roku 1992 a nabízí možnost flexibilně a na částečný úvazek financovat výzkumné projekty na výzkumné instituci ve Spojeném Království a Irsku. Program je určen pro vědce/vědkyně, které přerušily kariéru alespoň na 2 roky z důvodu péče či ze zdravotních důvodů. Od roku 2020 program rozšířil svou podporu na všechny výzkumné oblasti (do roku 2020 se jednalo jen o STEM oblasti¹⁹). Výzkumné instituce by měly vědci/vědkyně zajistit stejné pracovní zázemí jako je k dispozici ostatním zaměstnancům. Grant je doprovázen také mentoringem a tréninkem. Grant financuje plat vědce/vědkyně i mimořádní výdaje.²⁰
- **Dorothy Hodgkin Fellowship** je program The Royal Society²¹ založený v roce 1995, který podporuje vědce/vědkyně v oblasti přírodních věd v návratu do profesní činnosti po kariérní přestávce. Schéma je velmi flexibilní nabízí možnost práce na částečný úvazek (do výše 0,6 FTE) pro ty, kteří se věnují péči nebo mají klinicky diagnostikované zdravotní problémy. Žadatelé/žadatelky musí projekt, pro který žádají financování, vést jako řešitelé/řešitelky. Grant financuje přímé i nepřímé náklady a to po dobu 5 let, součástí grantu je financování 80 % platu vědce/vědkyně a je zde také možnost financovat výzkumnou podporu.²²
- **Masarykova Univerzita** má vlastní restart grant od roku 2018, jehož cílem je podpora začlenění vědeckých pracovníků/pracovnic do výzkumných týmů po přerušení kariéry. Roční rozpočet grantu je 500,000 Kč/rok a délka financování je 2 roky. Součástí financování jsou osobní náklady, ostatní náklady a doplňkové náklady, tedy kromě mzdy a odměn je to např. také spotřební materiál,

¹⁶ Ministerium für Wissenschaft und Gesundheit. *Wiedereinstiegsstipendien für Wissenschaftlerinnen in der Forschung*. Dostupné z: <https://mwg.rlp.de/de/themen/wissenschaft/studium-und-lehre/frauenfoerderung-in-der-wissenschaft/wiedereinstiegsstipendien/>

¹⁷ Podpora rovnosti ve vědě a výzkumu je v Rakousku řešena na státní úrovni, má oporu v zákonu a je velmi podrobně zpracována. Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung. *Gleichstellung in Wissenschaft und Forschung in Österreich*.

https://pubshop.bmbwf.gv.at/index.php?rex_media_type=pubshop_download&rex_media_file=gleich_wifo_lg.pdf

¹⁸ Universität Wien. *Call 2020 Programme for female postdoctoral researchers*. Dostupné z:

https://personaladministration.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/d_personalwesen/Gleichstellung/Dokumente/CALL_MarieJahoda_EN.pdf

¹⁹ Daphne Jackson Trust. *What we do*. Dostupné z: <https://daphnejackson.org/about-us/what-we-do/>

²⁰ Daphne Jackson Trust. *About our Fellowships*. Dostupné z: <https://daphnejackson.org/about-fellowships/>

²¹ The Royal Society je nezávislá vědecká akademie Spojeného království.

²² The Royal society. *Dorothy Hodgkin Fellowships 2022*. Dostupné z: https://royalsociety.org/-/media/grants/dorothy-hodgkin/Dorothy_Hodgkin_Fellowship_Scheme_Notes.pdf

služby či cestovné.²³ Masarykova univerzita zavedla v minulosti také finanční podporu těm projektům, které do svého realizačního týmu na klíčovou pozici přijaly vědkyni na rodičovské dovolené či právě po rodičovské dovolené. Takovýto projekt získal až o 500,000 Kč více s tím, že vědkyně musela pracovat nejméně na 50 % FTE. V současné době není toto opatření aktuální.²⁴

- **Mendelova Univerzita** nabízí *Mendelu návratový grant*²⁵ umožňující vědkyním a vědcům návrat k plnohodnotné vědecké kariéře na univerzitě. O grant je možné požádat v případě, že žadatel/ka se stará o dítě do 8 let věku s minimálně 1 rokem na rodičovské dovolené. Jedná se o financování projektu, který trvá mezi 1-3 roky. Maximální výše podpory je 500,000 Kč/rok a předpokládá se kofinancování z projektů institucionálního plánu univerzity ve výši min. 50 %. Součástí tohoto grantu je také přidělení „Talent – manažera“, který zajišťuje podporu profesního a osobnostního rozvoje.

6. Doporučení k diskuzi a dalšímu doplnění...

- Zavést celorepublikový program návratových pro vědce/vědkyně, jejichž kariéra byla přerušena z důvodu péče o dítě či rodinného příslušníka s tím, že:
 - O grant by bylo možné žádat průběžně tak, aby i jeho zahájení bylo flexibilní a žadatelé/žadatelky měli možnost získat grant hned, jak splní kritéria.²⁶
 - Délka grantu by závisela na úvazku vědce/vědkyně tak, aby bylo možné jej využít co nejflexibilněji.
 - Program by administrovala například GA ČR (popř. TA ČR) a byl by tak dostupný všem vědkyním a vědcům v ČR bez ohledu na zaměstnavatele či obor působení.
 - Hodnocení přihlášených projektů by se soustředilo na vědecký projekt (jeho originalitu a potenciál, přínos instituci, kvalitu výstupů) a na osobu žadatele/žadatelky (výsledky před kariérní přestávkou, rozvoj kariéry v budoucnu).
 - Program by navazoval na financování z OP JAK, popř. v prvních letech běžel pilotně s nižší finanční alokací.
- Zavedení motivačních prvků pro instituce VaVal, aby návratové granty zřizovaly (ať již díky OP JAK či z vlastních zdrojů) a ponechávaly je v činnosti do budoucna.
 - Například zavést návratové granty jako kritérium hodnocení instituce v rámci Metodiky 2017+ a v rámci národních soutěží o udělení financí na VaV z účelové podpory.

²³ Masarykova univerzita v Brně. GAMU - Program podpory výzkumu Podpora začlenění vědeckých pracovníků po přerušení kariéry do výzkumných týmů MU - CAREER RESTART Výzva 2022. Dostupné z: https://gamu.muni.cz/do/rect/metodika/VaV/vyzkum/36285622/formulare_gamu/career_restart/CAREER_RESTART_2022_vyzva_1.1.2.pdf

²⁴ Univerzita podpoří návrat vědkyň z rodičovské dovolené do výzkumu. <https://www.em.muni.cz/udalosti/10902-univerzita-podpori-navrat-vedkyn-z-rodicovske-dovolene-do-vyzkumu>

²⁵ Mendelova Univerzita v Brně. Zadávací dokumentace Grantová agentura Gregora Johanna Mendela Mendelovy univerzity v Brně kategorie C – MENDELU návratový grant. Dostupné z: https://optc.mendelu.cz/wcd/w-rek-ovav/gagjm/2021/c/gagjm_zd_kategorie_c.pdf

²⁶ Tímto krokem by se také mohla zkrátit kariérní přestávka, protože by nebylo nutné čekat na určité období, kdy by bylo otevřeno přihlašování o grant či na jeho zahájení.

- Podmínit čerpání financí na návratové granty v rámci OP JAK v rámci snahy o udržitelnost např. alespoň 5 let pokračování programu po ukončení financování z tohoto zdroje.

7. Závěr

Kariérní přestávka může být pro vědce a vědkyně zásadní překážkou v pokračování kariéry, čímž oblast vědy a výzkumu přichází o obrovský potenciál především v podobě žen – vědkyň, které jsou v ČR primární pečovatelskou osobou. Aby k této ztrátě nedocházelo, je potřeba motivovat a podpořit vědce a vědkyně při návratu z mateřské/rodičovské dovolené či kariérní přestávky z důvodu péče o rodinného příslušníka a umožnit jim sladit profesní a osobní život. Tato podpora by měla být koncepční, systematická a dostupná pro co nejvíce jedinců.

Návratové granty jsou nástrojem, který v zahraničí funguje desítky let. Umožňují jedinci nastudovat nové poznatky z jejich oborů, ponořit se opět do vědeckých a výzkumných aktivit, obnovit kontakty nebo také připravit nový vědecký/výzkumný projekt.